

DOCUMENT

PELL DE MAQUIS

Aquest és l'esbós de Domingo Ibars, un xicot de la Barceloneta que va lluitar al maquis =els guerrillers afrancesats en la derrota i l'exili= fins al desembre del 1949. Ara reviu, en un piset del Barri Xinès, la història d'uns lluitadors que no volien ser herois, però que jugaven fort perquè s'ho creien. És història i és total. Són els anarquistes.

"Aquell dia la policia va ocupar tot el barri de Sant Adrià, fins on hi havia el sanatori. I van envoltar casa meva. Ens van esverar amb un raig de trets. La casa, una torre amb jardí, era una mica més alta. Hi havia quatre esglaons i en tocar les bales el sostre ens va caure el guix mentre sopàvem la meva companya, el fill de l'Adrover —un company del maquis anarquista—, que era tuberculós i li provaven els aires de la torre, i també hi havia en Pons Argelers, de Lleida, que havia estat membre dels tribunals populars durant la guerra. De seguida vam agafar les armes i ens vam tirar a terra. Totes les cases del voltant eren preses per la policia; fins i tot van parar la circulació; potser hi havia tres-centes persones, focus dels bombers... Volien fer una impressió de qui sap què, fins i tot van portar gossos. I com que era una nit molt clara, els raigs de la lluna allargaven l'ombra dels conills que teníem al pati, que corrien esverats pel soroll que sentien, però que feien creure als policies que hi havia una legió de maquis alla baix. Comprens que de tant que van disparar es van matar entre ells? Era un cercle tan tancat que, tiressin d'on tiressin, les bales corrien pertot arreu. Jo em vaig adonar que no podia fer res, però no vaig dir que em donava. Llavors van posar un canó antitanc davant la porta, i jo callat. Vaig dir als de casa que nosaltres no dispararíem un sol tret. En veure que jo no em donava van anar a buscar l'Adrover a la *jefatura* de policia i el van posar sol davant de casa. Jo que miro per la reixa i dic:

—Escolta, que ets l'Adrover?

—Sí. Dóna't, perquè tot ha caigut.

I penso: "Ja ho veurem. No em puc donar així com així. Hi ha persones innocents que no hi tenen res a veure, en això". Llavors comença l'Enrique Quindela, el cap superior de policia:

—Et dones o no et dones?

—Sí em dono ha de ser amb condicions.

—Com que amb condicions!

—A mi, facin-me el que vulguin, matin-me a la porta; però la meva família no hi té res a veure. Amb aquestes condicions, jo surto.

—Et prometo que deixarem tranquil·la la teva família.

Llavors una paraula era una sentència, no com ara. I efectivament vaig sortir per la porta, vaig aprofitar per cremar algunes pel·lícules fotogràfiques que enviàvem a la premsa estrangera des del grup d'informació de la CNT que hi havia per tot Espanya i que jo centralitzava a casa meva. M'arreglo i penso: Bah, almenys salvo la família. I surto".

Aquella nit (5 de novembre de 1949) no van matar en Domènec Ibars Joanies, però el moviment llibertari perdia un altre maquis en un degotís accelerat i en Mingo iniciava una

ronda forçosa per les presons del franquisme que no s'havia d'acabar fins un desembre molt llunyà, el del 1969. Aquest home té avui setanta-quatre anys i cobra una pensió de 65.000 pessetes, atorgada per aquells mateixos militars que el van condemnar en consell de guerra a pena de mort, pena que van commutar-li per la de reclusió perpètua: activitats clandestines i associació il·licita en aplicació de la llei de banditge i terrorisme contra un lluitador anarquista disposat, anys després, a enfilat la veritable història d'una resistència que no va tenir continuadors ni hagiògrafs perquè va ser degollada abans del postfranquisme: l'anarquisme català i els seus maquis. Mingo Ibars no creu en l'èpica dels herois. Ell va conèixer, perquè hi va treballar colze a colze, les quatre llegendes del maquis català —en Marcel·lí Massana, "el Panxo"; en Quico Sabater; en Ramon Vila, "Cara Cremada"; i en Josep-Lluís Facerías—, però no se'n vanta. Són homes i tots els homes són iguals, diu el credo, "i tenen l'obligació de cultivar-se". La cultura com una necessitat humana i una observació que vol precisa: "No érem tanoques. Per fer tot el que vam fer n'havíem de saber". Res més. L'exalta, i encara el commou, recordar aquell país ocult on, malgrat la derrota, la CNT podia arribar a tenir més de 20.000 afiliats. L'exaspera de pensar en el fracàs d'aquell alçament, silenciosament treballat, que el moviment llibertari va imaginar —des del 1947— en la ciutat castigada pel franquisme estraperlista i que va costar la vida, la salut i la il·lusió, de tants adolescents de la guerra convertits en guerrillers permanents. Ell n'és un. La humitat del penal de Burgos va desfer a tirs els pulmons d'en Mingo. Inhalacions de cortisona i una vida al llit, arrecerat al tub d'oxigen en unes llòbregues golfes del carrer del Lleó, a pocs metres d'aquella Paloma on ballaven els veïns del Barri Xinès. Això és tot el que té. I ganes de contar-ho.

El nen faier de la mare. La mare, pastissera i culta. El pare, obrer i analfabet. Ella li va ensenyar d'escriure i ell s'hi va apuntar. Carrer del Baluart. A la Barceloneta. Els primers records. En Domènec, nascut al 1921, no surt gairebé mai al carrer. Viu damunt el Casino Republicà Radical dels lerrouxistes, on el pare ha trobat feina de conserge, i la família aprofita per enviar-lo a l'escola, també republicana i radical, del mateix edifici. Tertúlies de petits-burguesos i sarsueles com *La Dolorosa* al fastuós saló d'actes. Però el noi dels Ibars no triga a canviar de mestres. El pare recupera la feina al port de Barcelona, la militància a la CNT i envia l'hereu a l'escola moderna de Ferrer i Guàrdia. "Les idees llibertàries" eren allà. Tan natural com

la brisa de la mar. Per més que l'educació íntima d'en Mingo fos suauement burgesa i matriarcal, al barri no es podia ser burgès. I va creure sincerament que "el poble havia d'obrir els ulls". Puig Elies, el seu mestre de l'escola moderna, el preparà per a l'espectacle del col·lectivisme que s'acostava. El juliol del 1936, encara reclòs al pis familiar de Barcelona i sota la mirada vigilant de la mare, s'apunta a la secció metal·lúrgica de les Jovenuts Llibertàries de Catalunya, la força adolescent adherida a la FAI. I s'incorpora al Co-

mitè Regional: "Allí miraven el que eres capaç de fer; no importava que tinguessis quinze anys. Jo no em podia tirar al carrer, perquè la mare m'hauria agafat pel coll; però ho hauria fet, perquè en aquella edat estàvem preparats per a qualsevol cosa. Mon pare ja me'n parlava, de la revolució: "Ja veureu. Ens aixecarem un dia i ho cremarem tot". I mira, jo recordo exactament que abans de l'alçament dels militars totes les sirenes de les fàbriques i dels vaixells van començar a xiular. Un merder, tu! Era el senyal que la CNT i la FAI s'havien de tirar al carrer perquè el feixisme s'havia aixecat. La cosa més meravellosa és que en setanta-dues hores tot es gira com una mitja. I això s'ha de veure."

—I la mare què en pensava, de tot això?

—Si era per al bé de la societat, ho acceptava estupendament. Perquè, saps què feia la mare? Sempre portava algun pobre a casa. Menjava igual que tots, i després els donava deu o vint cèntims a cada un, mirava si hi havia roba per a donar i els en donava.

L'estudiant-militant Domènec Ibars va visitar il·lustres exemples de fàbriques col·lectivitzades, com la cervesera Damm, i van fer-li saber que els treballadors catalans eren ca-

Frederica Montseny, quan era ministressa de Sanitat: "Ens vam deixar enganyar una mica per les crides radiofòniques de la Frederica Montseny i en Joan Garcia Oliver i vam parar nosaltres el foc. Els hauríem d'haver fet el mateix que ens van fer després a nosaltres."

paços de portar les empreses que els amos havien regalat en una fugida estrepitosa. La classe obrera era la gran família i, de sobte, tot era possible: casar-se pel sindicat només amb la voluntat pública d'estimar-se i obtenir immediatament un pis a Sarrià, cedit gentilmente pel burgès exiliat. "El sindicat et donava les claus i hi havia pisos per a tothom". Les bombes de Mallorca no arribaren fins a l'albada del 37 i la Barcelona de les milícies antifranquistes era una festa que es va cloure el maig d'aquell any, durant els fets que van desfer l'hegemonia llibertària i que van portar a la ciutat carros blindats, 5.000 guàrdies d'assalt i un nou poder jurídic-policíac que Domènec Ibars no trigà a conèixer. Però, de moment, en plena onada insurreccional, en Mingo va entrar en un "grup d'afinitat", els "inquiets i combatius", on aprenien a tocar el piano.

—*El piano?*

—És clar! Et penses que fofem la guerra, nosaltres? Teníem un diari, uns altres companys feien claqué, alguns cantaven, llegíem, pintàvem i teníem per local l'Aliança del Poblenou. La gent gran no volia que agaféssim les armes, però hi va haver un moment que la CNT es va dividir i tot va canviar.

—...

—Els uns van decidir d'entrar provisionalment al Govern de la República, els altres no ho van veure clar. I llavors el que va passar, i aquesta és la meua opinió, és que la FAI es va convertir en una mena de partit polític de la CNT. I vèiem com els companys es feien oposició i ja no eren les mateixes cares. Es podrien. Ja ho va dir Federico Urales, el pare de la Frederica: "Hem fet una taca que mai més no s'esborrarà". Si entràvem al Govern, jo per què cony havia lluitat? em demano. Encara que sàpiga que haig de perdre, lluito. Perquè, escolta, saps per què lluito, jo? Perquè la sang es renovi. I quan van venir els Fets de Maig tot això se'n va anar a fer punyetes.

Un tret de franc tirador. Al matí del 3 de maig, mentre les columnes del PSUC es preparaven per assaltar l'edifici de la Telefònica a la plaça de Catalunya, controlat per la CNT, i es va obrir la matança que va desfer la presumpta camaraderia de la rereguarda, en Mingo va empunyar el seu primer fusell des del local de les Jovenuts Llibertàries: "Ens vam deixar enganyar una mica per les crides radiofòniques de la Frederica Montseny i en Joan Garcia Oliver i vam parar nosaltres el foc. Els hauríem d'haver fet el mateix que ens van fer després a nosaltres. No hi havia cap més solució. Ja ho teníem quasi tot guanyat..." En pocs dies, res no fou igual. L'ocupació de Barcelona per tropes republi-

canes, afins molt sovint al Partit Comunista, va ser duta amb precisió revengista i en Mingo va passar de camarada a incontrolat. Als setze anys, de casa en casa, i pistola a la mà per una ciutat d'ombres sospitoses, Domènec Ibars era l'enemic interior.

El 6 de gener de 1938 el detenien al Pont de la Marina, després d'un tiroteig i el convertien en hoste involuntari de la Model. Hi va conèixer la plana major del POUM, Rodolf Guerra entre ells, a la primera galeria "on tots érem considerats traïdors". Entre vuit o deu presos per cel·la, en una aberrant barreja de falangistes, esgarriats i revolucionaris de primera hora, sota l'amenaça constant d'un *paseillo* en mans dels comunistes. No s'ho podien prendre de broma. Desenes de reclusos acabaren a les fosses comunes del Camp de Treball número 3, als Omells de Na Gaia (Alt Urgell), per haver escoltat les arengues del comandant Astorga -membre del Servei d'Informació Militar, organitzador d'aquests petits camps d'extermini a la rereguarda, documentats a *La repressió i la rereguarda a Catalunya*, de Josep M. Solé Sabaté i J. Villarroja i Font-, que els entabanava amb la cançó d'una brigada "per anar al front i preparar una ofensiva, tots els antifranquistes junts". Testimonis de 25 o 30 cadàvers en un sol dia passats per la regadora i trets, normalment, de la Model. Per tant, de la Model, més valia escapar-se'n com fos. Entre l'Ibars, en Quico Sabaté i companys de cel·la van preparar un pla de fugida impecable, amb mapes inclosos, que va foradar un llarg túnel que travessava tot el pati de la galeria fins a trobar-se amb un obstacle inesperat:

—Al recinte hi havia un dipòsit de merda on anaven a parar tots els desguassos de la Model i, és clar, havíem de travessar allò, però quan vam rebentar la primera canonada, imagina't tu la pudor! Jo no m'esperava que hi hagués aquell dipòsit. És l'única falla que vaig tenir. En Quico m'explica: "Cony, Domingo, ves, que hem tocat la paret i fot una pudor de cal Déu". Vaig baixar amb ells a mirar-ho i allò era una bassa que ocupava tot el recinte. Dos companys van poder travessar aquella bassa, però en Quico i jo, amb cagarades fins al coll, vam haver de tornar enrere perquè ens intoxicàvem i amb tanta mala sort que des de dalt van sentir soroll, van obrir la trapa que tenia sota el meu matalàs i ens van enganxar.

Coneixements de dibuix lineal i de pintura artística havien fet de Domènec Ibars un bon cartògraf de la Model subterrània i als disset anys ja era interrogat per "dos senyors del SIM", que no es creien que fos tan jove, i processat pel Tribunal d'Alta Traïció i Espionatge número 2. A la fi, setmanes abans que els *nacionals* entressin a Barcelona, en Min-

Ibars va ser detingut el sis de gener de 1938: "A la primera galeria tots érem considerats traïdors."

impasse, la brigada va amenaçar-los de declarar la guerra a França, "si en menys de 24 hores no obrien aquell pas". Certament, el van deixar entrar i Mingo encara recorda com en algun poble els nens els miraven el cul per veure si hi portaven la cua del diable.

DISSABTE, 14 DE GENER 1995
23 hores-Pavelló Municipal

CONCERT DE LLUIS LLACH

"UN PONT DE MAR BLAVA"

Interpretarà cançons del nou disc "RAR"

Preu únic ENTRADA: **1.000 ptes.**

VENDA D'ENTRADES

a l'Ajuntament i Casa de Cultura de Canals i als Pubs "GLOBS", "GULLIVER" i "RAINBOW".

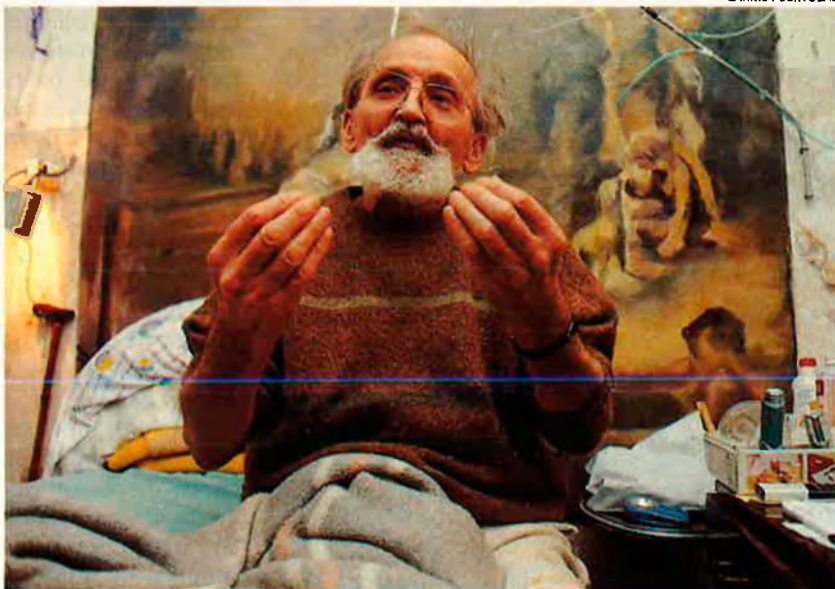
Cases de Cultura de: Xàtiva, Ontinyent i Alzira, Espai-Jove (CU de Xàtiva)

Patrocina:
AJUNTAMENT DE
CANALS
Regidoria de Festes

**APROFITA EL CONCERT I CONEIX
LES NOSTRES FESTES PATRONALS I
LA FOGUERA DE SANT ANTONI**

CARMÉ PUÉRTOLAS

Com a la resta dels 464.000 refugiats, entre civils i militars, que van saltar les fronteres de França per salvar la pell, la colla d'en Mingo va ser conduïda en primer terme a Sant Cebrià de la Marenda i després al camp model del Barcarès, una immensa desolació de sorra i d'illots al costat de l'estany de Salses, on van encabir, en barraques de fira, 60.000 pollosos destinats a emmalaltir de disenteria. O s'enrolaven a la Legió Estrangera o s'apuntaven a les companyies de treball voluntari que el mariscal Petáin, sense mà d'obra autòctona, mobilitzada per l'estat de guerra, reclutava entre els refugiats peninsulars. O s'escapaven. No hi havia miracles per als perdedors.

Domènec Ibars es va fer passar per ajustador –les relacions amb el sindicat de metal·lúrgia feien algun servei– i el 31 de desembre del 1939, dates que no s'obliden, el Comité National Catholique d'Aide aux Réfugiés de l'Espagne, i el seu comitè de selecció de metal·lúrgics, establert al camp de concentració de Septfonds, decidia d'enviar-lo a Emphy, al departament del Nièvre, prop de Suïssa i de Nevers, per treballar en una fàbrica d'acer inoxidable que feia material de guerra. Allí troba una pinya de catalans, comandats per un tal Puig i coneix un coronel tsarista reconvertit en obrer. Entre tots el posen a foradar planxes a la secció de laminatge i li ensenyen l'ofici. No tindrà temps d'aplicar-s'hi. Abans de l'arribada dels alemanys, els refugiats catalans van córrer cap a les muntanyes: “De primer a tallar pins, per justificar la feina” i després a fer de maquis. Però Domènec Ibars ja tenia divuit anys i les dones tiraven. La filla del contramestre –“França és collonuda!”– el tenia tan embogit que amb l'excusa d'anar a buscar provisions, va desviar-se cap a la barberia a fer-se una bona afaitada, just abans de

Ibars, a l'exili francès, es va fer passar per ajustador, i el van enviar a Emphy, prop de la frontera amb Alemanya, per treballar en una fàbrica d'acer inoxidable que feia material de guerra. Més tard va ser detingut per la Gestapo quan el Reich va ocupar França, però un grup “de dalt” el va alliberar. Llavors, amb en Canyetes, van planificar de matar Hitler i Franco a Hendaia.

quedar amb ella. Fins que un refugiat portuguès amb ganes de fer mèrits va assenyalar-lo, tot cridant, i la Gestapo se'l va emportar a la gendarmeria. Però les afeccions racials del *commendateur* van salvar-lo de problemes majors. L'un d'ells, que parlava una mica d'espanyol, feia d'interpret.

—Espanol?

—Bueno...

—Y rubio?

—Mire es que yo soy catalán.

—Catalán de España?

—No. En Cataluna no somos el país de la pandereta –i feia el gest de dringar l'instrument–, y en Cataluna hay muchos rubios como yo.

Convençut que se l'emportaven a Alemanya a fer de semental, “jo els en veia ben capços, perquè fins em van mirar la boca”, en Mingo va acabar al calabós sense ni una mala bufetada. Dies després, anaren caient uns altres amics seus que “també havien baixat a buscar cigrons”. En Canyetes, o Desiderio López Fernández, era un d'ells: “Ballarí de claqué de primera, i a més cantava molt bé”. A punt de portar-los cap a terres del Reich, va venir un grup “de dalt” i els van alliberar. Les directrius, llavors, eren clares. Estaven cremats i la feina, que n'hi havia, era a l'interior. Abans que les coses es compliquessin en excés, calia venir a Barcelona. Encara que fos per Hendaia. Quasi tres setmanes de viatge entre trens que no arrencaven, enmig del caos i la por. Només un se'ls va creuar. Un tren especial que portava Adolf Hitler cap a Hendaia, on el 23 d'octubre de 1940 hi havia prevista una cita indefugible amb el seu antic aliat, Francisco Franco. En Canyetes i l'Ibars

ARXIU

van barrinar la mateixa idea: Per què no matar dos ocells d'un sol tret? Accions com aquestes, a més, no necessitaven consulta. Tots els companys hi estarien d'acord. Seguint fil per randa l'agenda –sempre mental, mai escrita– de tot bon revolucionari, en Domingo havia de trobar els seus contactes en un poblet damunt Hendaia, “però es veu que la Gestapo sabia fer les coses i en aquell poble van agafar molta gent!”. Al final van poder trobar-los i aquests els van cedir uns quants cartutxos de dinamita i dues pistoles de fabricació alemanya. “Quan se sàpiga que són d'alemanys morts segur que ens pelen allà mateix”, ironitzava l'Ibars; però, de fet, per més que van apropar-se al lloc de l'entrevista era impossible d'atansar-s'hi a una distància útil. I en Canyetes va optar per una solució a la tremenda: “Se li acudeix de passar vora el pont del Bidasoa, que divideix França i Espanya, i el ruc va passar massa a prop de la carretera i el van pescar. Portava una bomba automàtica, volia agafar-la, encendre-la amb el cigarret i llançar-la al més a prop possible. Li era igual quant a prop. Jo vaig passar més avall i no em van veure i així em vaig salvar d'anar com ell al camp de concentració. Set anys després el tornà a veure a Barcelona”.

El periple del viatge clandestí, fornit de documentació falsa i entrenat a memoritzar adreces, el va dur de Sant Sebastià a Manlleu, a ca la Rosita, membre com ell de les Joventuts Llibertàries, però filla del contractista d'obres més important de la vila. Refugiat com un senyor, ajudava a la botiga de queviures que tenia la noia i amenitzava les converses del comandant de la guàrdia civil, cada cop més prim de perseguir maquis i no trobar-ne: “Nosaltres entrem per un lloc i ells surten per un altre, es queixava amargat; i el pobre no s'imaginava que jo els facilitava la informació que ell tan amablement em cedia. I és que realment no ens podien caçar mai”. En molts casos, i així ho corrobora l'Ibars, la bona predisposició dels pagesos amb els maquis era deguda a l'ordre explícita que tot el que demanaven –menjar bàsicament– s'havia de pagar al comptat. Mentre no dormissin a les masies, no representaven cap perill, i la guàrdia civil donava sovint pistes sobre els seus moviments per evitar topades cara a cara, que haurien deixat molt tocat el seu esperit castrense. El Pirineu era un sedàs i els sol-

Estat Català va mantenir una mínima infraestructura a l'interior després de la guerra (en la foto, uns militants de les Joventuts al cim del Puigmal): “Primer de tot érem catalans, i en Soterès, que era d'Estat Català, em guardava les armes en una caixa sota el seu llit. Molt poca gent avui dia seria capaç de dormir sobre una pila d'armes, però llavors els qui no podien o no volien agafar les armes et feien favors d'aquests.”

datos més foguejats de l'antifranquisme prenién possessió de la muntanya i llançaven caps de pont sobre aquella ciutat “ferida, proscrita i estomacada”, en paraules del nacional Ignàcio Agustí, que esdevingué en pocs anys el centre d'una lluita guerrillera que és, per als historiadors d'avui, un tema històric no identificat. Un passat tan remot que potser no ha existit mai.

Barcelona roig i negre. Al 1942, en Domènec Ibars Joanies és un respectable ciutadà, que la seva atenta mare ha posat en contacte amb el senyor Tous, de Badalona, i aquest li presenta els germans Dalmau, gent com ell, del ram de la metal·lúrgia, que practicaven, a més, el mal de la clandestinitat. Aquí entra en contacte amb un grup afí a Estat Català. En aquella feina tothom preparava conxorxes mentre s'inventaven també les primeres cintes corredores –treball en sèrie– per a la Seda de Barcelona. La fructífera entesa demostrava, sobre la marxa, que els antics recels –excepte envers els comunistes– s'havien superat àmpliament. No feia tants anys de l'assassinat dels germans Badia a mans de pistolers de la FAI. Però en l'exili anarco-sindicalistes i nacionalistes troben molt sovint punts de contacte i de col·laboració que arriben gairebé fins a la primeria dels setanta. “Primer de tot érem catalans, i en Soterès, que era d'Estat Català, i treballador del Taller Mediterrani, on jo anava sovint a parlar amb l'amo, em guardava

ARXIU

les armes en una caixa sota el seu llit. Molt poca gent avui dia seria capaç de dormir sobre una pila d'armes, però llavors els qui no podien o no volien agafar les armes et feien favors d'aquests”.

Aquells dies l'esdevenidor havia caigut damunt seu. La vella guàrdia que simbolitzava la revolta catalana ja no podia sortir de Tolosa de Llenguadoc ni de les querelles de l'exili entre polítics i apolítics. Calia organitzar aquella nova generació, més jove i més àgil, que havia tingut per escola la guerra civil. Els patrons ja no podrien ser els mateixos, però la gent continuava esperant alguna cosa. Les xifres d'afiliació de la CNT en un barri com el Clot eren, segons Ibars, de vora dues mil persones. I en aquells primers anys dur carnet d'ERC o de la CNT era destinació directa al Camp de la Bota. No tolera els llocs comuns en Domènec Ibars. Aquesta foto fixa

d'una obscura, omnipresent i absoluta presència del franquisme en les ments i en els terors més recòndits dels catalans el treu de polleguera:

—Franquisme? Quin franquisme? No hi ha cosa que empenyi més un català que vingui un estranger a donar-nos ordres i a marejar-nos. I hi ha molta gent que no volia acostumar-s'hi, a tot això. Es van arribar a organitzar unes xarxes immenses, quan tothom sabia que afusellaven la gent per no res. Però què passava? Si ells en mataven dos, nosaltres

també. I van haver d'afluixar. La gent estava empenyada. No es podia suportar tota aquella misèria i aquella explotació. Com que nosaltres teníem bona fama entre el poble català, la gent s'afiliava en massa a la CNT. I d'aquí va sortir una altra generació que va enfrontar-se al franquisme. Ens humiliaven, nano, i la gent d'ara no se n'adona. No es podia parlar català i anaven amb banderes de "abajo la cultura". I tot això ho han desfigurat

Mentre el PC organitzava la seva peculiar operació Vall d'Aran, l'octubre del 1944, que els anarquistes han considerat sempre un *bluff* o, pitjor, un intent de prendre'ls el control de la frontera, la CNT organitzava una xarxa complexa des d'una adreça fonamental: 4, Rue de Welfort, Tolouse, que passant pel maquis de muntanya, arribava als nuclis industrials de Barcelona i dominava tots els ressorts de la vida clandestina dels anys 40. Marcel·lí Massana, "tota una bèstia de cent quilos que enfonsava el peu mig metre sota la neu" i Ramon Vila "Pasos Largos", "no pas Cara Cremada, que és el nom que li va posar la policia", controlaven aquell triangle de passos, colls i amagatalls que es prodigaven al Berguedà, la Cerdanya i el Ripollès. Uns

Durant molts anys, la CNT va detentar la supremacia de la revolta urbana a Barcelona i altres ciutats catalanes. Mentre el PC organitzava la seva peculiar operació Vall d'Aran, l'octubre del 1944, que els anarquistes han considerat sempre un bluff o, pitjor, un intent de prendre'ls el control de la frontera, la CNT organitzava una xarxa complexa des d'una adreça fonamental: 4, Rue de Welfort, Tolouse, que passant pel maquis de muntanya, arribava als nuclis industrials de Barcelona i dominava tots els ressorts de la vida clandestina dels anys 40.

altres, com Domènec Ibars mateix, àlies "El Rosset", s'encarregaven d'organitzar la resistència a Barcelona, perquè com li retreia en Massana "més t'estimes dormir al llit que al ras". Però les directrius eren clares. El comitè intercontinental de la CNT —la cúpula de l'exili anarco-sindicalista apolític, amb patums com Germinal Eglegas, Pere Mateu o Josep Peirats— li havia encarregat la coordinació dels "grups d'afinitat", aquestes cèl·lules que funcionaven pel simple concepte d'una amistat recíproca —"ens coneixíem tots de la guerra"— entre els seus components, que elegien representants federats, delegats que es reunien sovint i es coordinaven a través del comitè regional de Catalunya i les Balears amb la central de Tolosa, amb qui Ibars sovint es comunicava per ràdio: "Tots els informes sortien de les meves mans", rebla orgullós. I com que al moviment llibertari no es permetien *nomenklatures* estancades, ell també treballava amb la metralladora Thompson a peu de carrer: per l'autofinançament de l'organització catalana a base d'atracaments, una pràctica que el maquis anarquista va portar a la seva màxima sofisticació i de la qual treien rendiment tots els abonats: l'organització clandestina era més que cara, asfixiant; pel comitè jurídic, que tenia una tasca de coordinació ingent, a més de pagar advocats, ajudar presos i fer propaganda, al marge de l'acció sindical; pel comitè de presos: "Cada un d'ells rebia setanta-cinc pessetes el mes i, a les companyes de l'exili, que no rebien ni cinc d'enlloc, i bé havien de menjar, els enviaven cinquanta o setanta-cinc pessetes el mes". El *curriculum vitae* no li importa gens, a Mingo Ibars. Repassa, com qui no vol la cosa, alguns dels cops més espectaculars que va fer la seva colla: l'assalt al Banc de Biscaia, al Banc de Bilbao del carrer de Mallorca, "dues vegades", al Banc Hispano Colonial... "Ho assaltàvem com fèiem a les fàbriques; cotxe, metralleres i tot el que era necessari. Però nosaltres respectàvem la gent. Els policies que hi havia a la porta, els deixàvem marxar tranquil·lament. Els preniem la municció, però no els agafàvem les armes perquè, pobrets, si no les tornaven els fotien al calabós. Ja sabien ells que érem maquis, perquè llavors no existia gairebé l'atracador professional. Aquest respecte que hi havia, la manera de tractar el director, era el nostre estil. Si tu havies cobrat i arribàvem nosaltres, no t'ho preniem. A vegades, fins i tot alguns dels policies que vigilaven el carrer, quan els avisaven que hi havia un atracament a pocs metres, feien veure que no els interessava. Ens respectaven, però, alto!, si treien les pistoles, la cagaven!"

Barcelona era, definitivament, el centre d'operacions de la guerrilla. Una guerrilla sense

ARXIU

dirigents, però amb directrius, si bé les coses a vegades s'escapaven de les mans. Josep-Lluís Facerias i Quico Sabaté tenien el gallet fàcil. I en Mingo no ironitza: "Quan en un atracament mates algú, prou feina tens; després has de continuar matant i et converteixes en un atracador. I és quan degeneres. Per això vam expulsar en Facerias, que havia estat fins i tot del comitè regional". Entre el 1947 i el 1949, les bombes ressonaven a les orelles de Franco cada cop que s'acostava a Barcelona, però l'activitat desfermada pels diferents grups, la vinguda forçada de col·laboradors de Tolosa alienats de la realitat catalana —"com s'atreuen a robar els pagesos, Mare de Déu, aquests murcianos!"— i planxes, pròpies de la delinqüència comuna, van facilitar el desembarcament de la policia política, els especials de Madrid, professionals de paisà amb l'automàtica a la cintura, que volien restablir la paròdia d'ordre que era la *ciudad condal* fent pijames de bales als maquis més durs. Molts d'ells van rebre el mateix tracte, però la tensió i l'estat de guerra generaven suspicàcia popular davant uns rebels que fins llavors eren de casa. Assaltar *meublés* tenia la seva gràcia, matar un marxant de vins perquè se'ls posava pinxo, ja no en tenia tanta. Mentre Marcel·lí Massana era el Robin Hood del Berguedà i podia fugir cap a Andorra al 1951 cantussejant "Espérame en el cielo, carinito del alma", en Quico Sabaté es complicava l'història amb focs creuats contra la policia que, com en el famós atracament de Sants, van causar la mort, tan explotada, d'una nena petita, i per la qual van pagar més de quatre resistents que no hi tenien res a veure. "Anaven pel seu compte, i això no podia ser. Amb aquelles actituds eixelebrades desfeien tot el que havíem anat muntant secretament". Domènec Ibars no jugava a Bonnie & Clyde. Vestia correcte

Entre el 1947 i el 1949, les bombes ressonaven a les orelles de Franco cada cop que s'acostava a Barcelona: "En Sabaté havia d'assaltar la jefatura, posàvem un cotxe al carrer de Sant Pere del Mig, mirant cap a la jefatura. Només havia d'assegurar el volant i el tirava contra allí."

i polític. Es camuflava entre la gent i esperava.

La gran jugada. L'anarco-sindicalisme acarona una estratègia pròpia, el gran pla que ha estat l'obra frustrada —ingènua potser— dels maquis llibertaris per enderrocar Franco.

—Havíem d'assaltar Ràdio Barcelona, i ja teníem el locutor que havia de parlar. En Sabaté havia d'assaltar la *jefatura* superior de policia, posàvem un cotxe al carrer de Sant Pere del Mig en diagonal, mirant cap a la *jefatura*. Ell era un bon mecànic, només havia d'assegurar el volant i el tirava contra allí. Havíem d'assaltar la presó de Barcelona...

—*Hauria fet falta molta gent a la vegada.*

—Per això n'haurien baixat molts de la muntanya...

—*N'hi hauria hagut prou contra l'exèrcit?*

—Aquesta és la qüestió. Deixa-m'ho explicar

La CNT, la fracció apolítica de Frederica Montseny es comprometia a facilitar el canvi de règim sense entrar en cap futur govern. Es limitava a posar la logística d'un alçament que havia de comptar amb el descontentament, vorejant la insubordinació, dels militars monàrquics i el malestar d'una burgesia catalana atrapada en l'autarquia immobiliària. No eren castells en l'aire. No del tot, almenys. Contactes amb prohoms, n'hi va haver. Tampoc no era tan difícil: "Tos érem catalans". Però l'obertura d'un cert fil amb la figura més

ARXIU

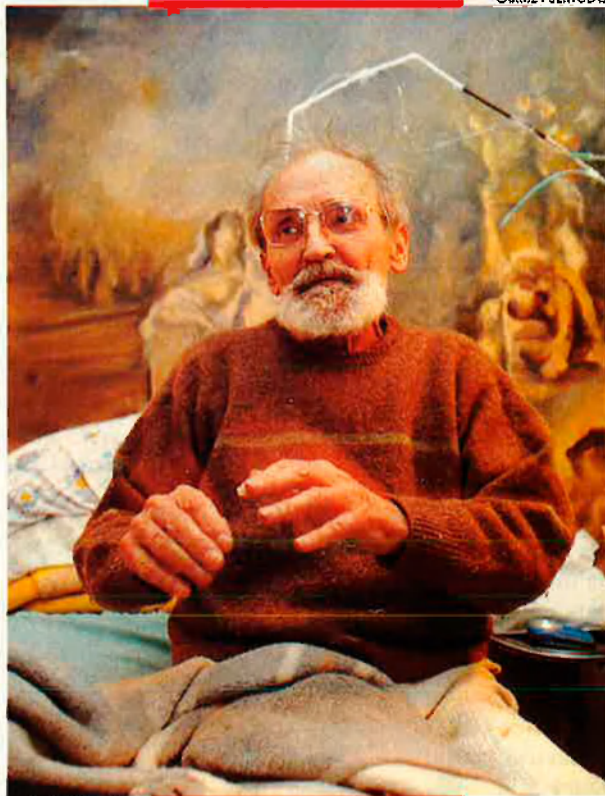
enigmàtica de la trama donjuanista que tant aterrava Franco —el capità general de la IV Regió Militar, Juan Bautista Sánchez— va representar per a Ibars un baló d'oxigen en aquell *annus horribilis* de la CNT, aquell 1949 que ho engegava tot al carall. Ja havien caigut disset comitès nacionals i, per més que la resistència anarco-sindicalista havia acumulat material suficient —fins i tot metralleres desmuntables que baixaven amb tren— i vessava de militants no fitxats, una imprevista "execució" del secretari del Frente de Juventudes, Piñol Ballesté, desencadenà un cercle de detencions, delacions i, per què no?, depressions: havien de pelar

el cap superior de policia, però aquell nit havia cedit el cotxe a dos prominents amics falangistes. En Quico no va fixar-se en aquest detall a l'hora de fer el senyal i van deixar l'automòbil triturat. Només se'n van adonar a l'hora d'identificar els cadàvers. En ple estat de guerra, semblava la provocació més insensata. I aquesta no fou l'única atzagaiada. També en Pep Sabaté, "el més intel·ligent de tots tres germans", ex-comandant de la columna Roja i Negra, morí en una emboscada al carrer de Trafalgar, al 1949, gràcies a la delació d'un company, "El Cubano", un col·laborador madrileny enviat per la direcció de Tolosa. Primera peça abatuda, doncs, d'aquella família infeliç, perquè Manuel Sabaté havia de ser executat a garrot vil, el febrer del 1951, i en Quico acabà rematat "com un porc senglar" a Sant Celoni, després d'una cinemascòpica escapada amb tren, el gener de 1960. A conseqüència d'aquella trampa contra Josep Sabaté, dos companys de grup, en Vidal i en Tennero, van caure i de res no va servir el procediment habitual que en Mingo utilitzava per fer commutar una pena de mort, o fins i tot per alliberar anarquistes amb paperassa en regla: "La Corrupció", o un jutge de l'Audiència de Barcelona, "el senyor Muñoz, amb qui solia trobar-me al frontó Nuevo Mundo del passeig de Gràcia, amb un sobret de trenta o quaranta mil pessetes perquè, quan queia un grup nostre, si no hi havia armes, ell els reclamava a la jurisdicció civil,

els donava la llibertat provisional i els enganyava al carrer". Els companys d'en Josep Sabater eren, tanmateix, un afer massa gros per a aquell jutge sibarita, amant dels pursos i les estilogràfiques, que els va enviar a un advocat monàrquic per preparar un intent d'acord amb el capità general del qual se sabien, a mitja veu, les seves notables dissensions amb un Caudillo perillosament prepotent i venjatiu, quan don Juan de Borbón -l'Ibars encara parla de "traïció" en referir-s'hi- hagué acceptat les lleis successòries. La proposta va arribar, clara i perceptible, a Bautista Sánchez: "Muntin vostès el govern provisional en set o vuit mesos i després anem a unes eleccions lliures i nosaltres serem els vigilants del poble perquè vostès compleixin. L'advocat em va fer arribar que tindríem un gran suport."

—Dels militars?

—Això semblava. I els maquis havíem de baixar a Barcelona. Ja comptàvem pobles i

CARME PUÉRTOLAS

"Els maquis havíem de baixar a Barcelona. Ja comptàvem pobles i tot. Ells creien que teníem una força terrible i la nostra missió també era d'exagerar-ho una mica. Era la gran possibilitat. Al final, els homes esperitats del comissari Quindela impediren qualsevol apropament, però uns altres fets, potser de més relleu, van acabar d'ensorrar la il·lusió, aquell pacte ideal per a enderrocar l'inderrocable."

tot. Però "vostès tenen la paraula", els dèiem. Ells creien que teníem una força terrible i la nostra missió també era d'exagerar-ho una mica. Era la gran possibilitat. I algun dia explicaré tots els moviments que vam fer amb els militars del Marroc per demostrar que no és cap especulació.

Al final, els homes esperitats del supercomissari Quindela impediren qualsevol apropament, però uns altres fets, potser de més relleu, van acabar d'ensorrar la il·lusió, aquell pacte ideal per a enderrocar l'inderrocable.

Adéu al maquis. El 1949, somort però implacable, anunciava el compte enrere. Pel maig una nova campanya de bombes contra els consolsats del Perú, el Brasil i Bolívia en represàlia pel suport d'aquests països a l'ingrés espanyol a les Nacions Unides palesava de nou la fractura llibertària. Entre els predicadors de l'acció directa i els cultivadors de la conspiració silenciosa, s'acostava el cisma mentre el cercle policíac s'estrenyia contra tots ells.

Aquella primavera, a l'obaga del Tibidabo, encara calenta l'equivocació del Frente de Juventudes, es van reunir tots els maquis de la ciutat. "Devíem ser uns cinquanta delegats, just darrere un *cuartelillo* de la guàrdia civil. En Facerias, en Sabaté, Paco Martínez, en Cejablanca... I en Facerias volia posar una bomba allí mateix, al *cuartelillo*. Jo vaig proposar que se n'anés tothom cap a les muntanyes, cap

a França, i que em deixessin sol amb tres o quatre companys, i quan arribés l'hora, ja els cridaríem. La situació estava molt malament, feia poc de l'atemptat al falangista, s'havien equivocat i encara anaven amb un cotxe el dia de l'enterrament per metrallar-los, quan pugés la comitiva, i arrencar a córrer... No ho entens? Amb les armes, nosaltres sols no podíem fer res. I ells tot ho volien arreglar a base de trets. Jo els ho vaig plantejar tot en aquella reunió, i els vaig dir que de posar la bomba al quarter del Tibidabo, ni parlar-ne. Jo ja sabia que ho volien fer, però allò era bàrbar. Primer perquè hi ha nens i jo no mato nens, ni mato guàrdies civils tampoc. "Així és que si vosaltres voleu fer-ho, allà vosaltres amb la vostra responsabilitat". En veure l'assumpte malparat, en Sabaté, que s'imaginava trets, se n'aparta. Jo no portava armes perquè no en necessitava, i m'aixeco i dic: "Jo me'n vaig". I en Facerias surt i em contesta: "Tu

no te'n vas". "No porto armes, veus, ni una pistola". "Que t'has canviat la camisa?" em diu ell. "No em canvio la camisa, és que han passat cent anys ja de la nostra activitat i tot això és superat. Voleu morir? Doncs endavant, però el pitjor és que tot això s'enfonçarà. El treball que hem fet durant dos anys en Cazorla –coordinador nacional de la CNT-FAI des de Tolosa– jo i alguns altres companys és tot el que hi ha i encara tenim alguna possibilitat".

Domènec Ibars va alçar les solapes i va fer el gest d'anar-se'n:

—Bé, jo me'n vaig; si vols disparar, dispara. Mata'm quan vulguis. Per l'esquena, perquè tu ho fas per l'esquena. Jo no ho faria mai per l'esquena.

Després va passar enmig de la rotllana. En Facerias es va plantar davant seu "pensant que jo anava armat". Cinquanta mirades feien de testimoni mut. I Facerias va sentenciar:

—Bé, mira, perquè es tracta de tu; si fos un altre, no se n'aniria d'aquí.

—Mira-t'ho com vulguis, jo me'n vaig igual.

Xino-xano, en Mingo va desaparèixer entre els pins. Ningú no va posar cap bomba al quarter del Tibidabo, aquest turó estirat des

Els maquis llanguien ja a finals del 1949. Entre els predicadors de l'acció directa i els cultivadors de la conspiració silenciosa, s'acostava el cisma mentre el cercle policial s'estrenyia sobre ells.

d'on, els dies clars, es veuen els cims nevats del nord.

En Marcel·lí Massana li havia dit: "No m'atraparan mai, a mi". I es va morir a Foix al 1981. Domènec Ibars no tenia Pirineus a la vora i el van caçar a la ratera. En sortir del penal de Burgos, vint anys després, en Mingo creia que les siluetes dels guàrdies civils eren estàtues d'un museu per sempre més petrificat. **Oriol Malló**

VOLEM FER-TE UN REGAL

Perquè llegisques les notícies que ningú altre publica

Aprofita esta campanya de promoció i coneix gratis

Illacrua, Actualitat i Alternatives

Enviant-nos la butlleta d'obsequi, rebràs una subscripció gratuïta per 6 números si ets de les 10 primeres persones que ens l'envien o, si no, un exemplar també gratuït del darrer número.

Núm. 23, gener de 1995

- ◆ Incendis: del foc a la cendra
- ◆ Victòria Sau, el pensament feminista
- ◆ Dossier: El Kurdistan, genocidi silenciats
- ◆ La Fàbrica del Cinema Alternatiu
- ◆ Què s'ha fet de l'extrema esquerra?
- ◆ Generació X, Y o Z?

BUTLLETA D'OBSEQUI

Nom.....

Adreça

Població i DP.....

Telèfon.....

Illacrua, Actualitat i Alternatives
la revista alternativa dels Països Catalans

Plaça de Catalunya, 9, 4t, 08002-Barcelona, tel. i fax: (93) 301 17 20